

Inventaris van het archief van de De Unie 'Een School met den Bijbel'

([1878]1879-1968)

Samengesteld door drs. A.Th. Bloemendal

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 813
Mei 2010
Oorspronkelijk verschenen 1996

Inhoud

1. Korte historische beschouwing
2. Archief en inventarisatie
3. Literatuur

ARCHIEF VAN DE UNIE 'EEN SCHOOL MET DEN BIJBEL'

A. Stukken van algemene aard

- Notulen
- Correspondentie
- Jaarverslagen
- Memorabilia
- Inventaris

B. Specifieke onderwerpen

- Statuten en reglementen
- Leden
- Functionarissen
- Boekhouding
- Voorlichting en propaganda
- Locale comités, correspondenten en scholen
- Politieke belangenbehartiging
- Dienstverlening aan het onderwijs
- Fondswerving
- Bibliotheek van het Christelijk Onderwijs
- Contacten met CNS, VGS en Schoolraad
- Gedeponeerde archieven
- Documentatie en overige stukken
- Corpora

BIJLAGE

Lijst van bestuursleden van de Unie

Korte historische beschouwing

De stoot tot de oprichting van de Unie

Het was min of meer een toevalligheid; precies driehonderd jaar na de ondertekening van de Unie van Utrecht door Gelre, Holland, Zeeland, Utrecht en de Ommelanden op 23 januari 1579, werd in Utrecht de Unie 'Een School met den Bijbel' opgericht. Deze verwijzing of liever voorafspiegeling geeft een aardige indicatie van het elan waarmee de oprichting van de Unie was omgeven. Dat was ook wel begrijpelijk want haar oprichting hing ten nauwste samen met een van de meest roemruchte periodes uit de tachtigjarige Schoolstrijd namelijk die van het Volkspetitionnement tegen de schoolwet-Kappeyne van de Coppello. Bracht de schoolwet-Van der Brugghen van 1857 meer ruimte voor het oprichten van bijzondere scholen, de schoolwet-Kappeyne van de Coppello van 1878 zou voor de christelijke scholen grote moeilijkheden opleveren. Veel scholen zouden namelijk onmogelijk aan de zware eisen van de nieuwe schoolwet kunnen voldoen. Dit terwijl de gemeentebesturen voor de openbare scholen een vergoeding tegemoet mochten zien van ongeveer 1/3 van alle kosten, uit de rijkskas. De agitatie tegen de wet door de voorstanders van de bijzondere school groeit snel. Al voor de aanvaarding van het wetsontwerp door de Tweede Kamer bereidt de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs (CNS) na een aanvankelijke huiver, op initiatief van Abraham Kuiper in korte tijd een Volkspetitionnement voor. Het blijkt een groot succes. CNS formeerde toen snel een landelijke regelingscommissie en op diverse plaatsen in het land kwamen lokale comités van de grond. In juni accordeert de kamer het wetsontwerp en al in de week van 22 tot 26 juli 1878 worden voor het 'Smeekschrift om een School met den Bijbel' op vele plaatsen handtekeningenacties gehouden. De rooms-katholieken, op initiatief van Schaepman, stellen bovendien een eigen petitie tegen de schoolwet op. Op zaterdag 3 augustus tenslotte ontvangt koning Willem III op paleis het Loo een deputatie onder voorzitterschap van jhr. mr. P.J. Elout van Soeterwoude, die de koning het gehele petitionnement met ruim driehonderdduizend handtekeningen overhandigt. Met de handtekeningen van katholieke zijde erbij komt het totaal nota bene op bijna een half miljoen. Als constitutioneel vorst rest de koning echter niet veel anders dan het wetsvoorstel tekenen.

Nieuw elan

De aanneming van de schoolwet op 17 augustus 1878 zorgt voor een nieuw elan onder de voorstanders van het bijzonder onderwijs. Velen stellen zelfs spontaan gelden beschikbaar voor de oprichting en instandhouding van christelijke scholen en bij de vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs melden zich tal van nieuwe leden. Maar ook de politieke aanhang groeit gestaag. Kuiper opperde nu een veelomvattend plan om de lokale comités van het Volkspetitionnement blijvend te organiseren. Hieruit kwam uiteindelijk een voorstel van De Savornin Lohman om een 'Volksbond' van Locale Comités op te zetten die zou kunnen zorgen voor de inzameling van giften voor het christelijk onderwijs in Nederland. De Comités zouden zelf

bepalen aan welke christelijke schoolvereniging of school de gelden beschikbaar zouden worden gesteld. De extra giften konden landelijk verdeeld worden door het Hoofdcomité. De nieuwe organisatie diende door haar werk de brede belangstelling voor het christelijk onderwijs te wekken, immers het christelijk onderwijs moest zich geheel zelf bedruipen. Op aandrang van grote spoed werd, na enkele voorbereidende vergaderingen, op 23 januari 1879 onder voorzitterschap van jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman, in het gebouw van Kunsten en Wetenschappen te Utrecht, de Unie 'Een School met den Bijbel' gesticht. Dr. Abraham Kuyper geldt hierbij als de naamgever van de bond. In het Moderamen worden benoemd als voorzitter, secretaris en penningmeester: jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman, R. Derksen en J. Voorhoeve. Dr. Kuyper en M. Noordzij worden benoemd als assessor en jhr. mr. P.J. Elout van Soeterwoude kreeg het ere-voorzitterschap aangeboden. Van de voorbereidende vergaderingen op 4 en 18 oktober bestaan echter geen officiële notulen. Wel zijn er aantekeningen gemaakt door W. Hovy (inv. nr. 4). Het algemeen bestuur bestaat naast de vijf genoemde moderamenleden uit: mr. B.J.L. baron de Geer van Jutphaas, W. Hovy, dr. A.W. Bronsveld, ds. H. Pierson, dr. J.A. Gerth van Wijk, ds. H. Beuker, ds. A. van Toorenebergen en W.M. Oppedijk. De zittingsduur werd zo geregeld dat (art. 12) ieder jaar twee leden aftreden en ieder zesde jaar drie. Met uitzondering van de moderamenleden zijn ze niet terstond herkiesbaar.

'Een telken jare hernieuwd volkspetitionnement'

Men stelde zich ten doel de ingezamelde gelden voor het grootste deel te besteden voor de plaatselijke school. Een deel zou de Unie verder verdelen onder de verenigingen Christelijk Nationaal Schoolonderwijs en Gereformeerd Schoolonderwijs. Deze organisaties gaven namelijk al financiële steun aan hun scholen. In de statuten wordt hierover bij artikel 5 bepaald: 'Niet tredende op het gebied der bestaande verenigingen van Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs of Gereformeerd Schoolonderwijs onthouden de comités zich in al hun vertakkingen van het rechtstreeks subsidiëren van scholen buiten hun ressort, en storten derhalve alle subsidiën voor scholen buitenaf bestemd, in de kas der bestaande generale verenigingen. Het bestuur der Unie... stort alle gelden... in de kas der... genoemde verenigingen, naar verhoudingen van hare uitgaven...' Bij de statutenwijziging van 1882 wordt verder bepaald, dat gelden met door de gevers zelf aangewezen bestemming direct door de correspondent overeenkomstig die aanwijzing worden uitgekeerd. Volgens de artikelen 2 en 6 van de statuten organiseerden de, slechts federatief door de Unie verenigde, Locale Comités of Correspondentschappen jaarlijks op 17 augustus (later 3 augustus) een Uniecollecte. Stemrecht op de vergaderingen van een Locaal Comité werd (volgens art. 8) toegekend 'aan alle petitionarissen en latere adhaerenten, die voor de loop van dat jaar een bijdrage van minstens een kwart gulden aan de kas van het Comité hebben toegezegd'. De namen van de stemgerechtigden werden in een naamregister geboekt 'en door het Comité zorgvuldig bewaard'. Bij de voorbereiding van de eerste collecte kreeg men o.a. steun van *De Standaard* met een serie opwekkende artikelen. Men drong er bovendien op aan om bij de collecte de buurten der armen niet over te slaan. De collecte moest een bede der liefde aan heel het volk zijn, waarbij het 'penningske der weduwe in Jezus oog gewaardeerd behoort te worden boven het goud van den man die vele goederen heeft'. *De Standaard* van 12 mei 1885 karakteriseerde de Uniecollecte als volgt: 'Zij is een telken jare hernieuwd volkspetitionnement'.

Een keer per jaar is er een vaste Unie-jaarvergadering, waarop alle stemhebbende leden van de Locale Comit es toegang hebben. De Locale Comit es of Correspondentschappen konden zoveel stemmen uitbrengen als er jaarbijdragen van f 25,- door hen in de kas van de Unie waren gestort. In 1882 werd een herziene redactie en wijziging van de statuten aangenomen waarin bij artikel 9 tevens werd bepaald dat de jaarvergadering op voorstel van het bestuur ook voor andere in artikel 1 bedoelde verenigingen een bijdrage kan bestemmen. In de herziene redactie blijft artikel 1 gelijk terwijl de oude artikelen 2, 3, 8, 10 en 11 werden vervangen door artikel 2. De overige artikelen werden anders gerangschikt: oud art. 6 wordt 3, 7 wordt 4, 8 wordt 5 en 9 wordt 6. Artikel 12 wordt ongewijzigd omgezet tot artikel 7 terwijl artikel 4 in de nieuwe versie onder 8 staat en 5 gewijzigd onder 9. De artikelen 13, 14 en 15 worden in de nieuwe statuten omgenummerd naar 10, 11 en 12. De inrichting en samenstelling van de Unie maakte het naar het idee van het bestuur onmogelijk om rechtspersoonlijkheid aan te vragen, de Unie beschouwde zichzelf immers als een federatie en niet als een vereniging. Het ontbreken van deze rechtspersoonlijkheid leidde tot de complicatie dat men niet juridisch kon handelen met gelden. Om nu toch gelden te kunnen beheeren werd in 1893 besloten tot de instelling van een Kas van fondsen, bestemd tot stichting van scholen met den Bijbel. In 1917, het jaar van de onderwijspacificatie, wordt met een wijziging van artikel 9 de statutaire storting in de kas van C.N.S. (en de inmiddels opgeheven V.G.S.) ingetrokken en vervangen door de storting in het Uniefonds. Op 13 november 1933 wordt voor het beheer van de bezittingen de stichting Unie 'Een school met den Bijbel' in het leven geroepen. Het bestuur van de stichting berust bij een Raad van Beheer en een dagelijks bestuur of moderamen. De leden van de Raad van Beheer van de stichting en de bestuursleden van de Unie zijn dezelfde terwijl ook de moderamenleden van beide organisaties dezelfde zijn. De eerste leden van de Raad van Beheer zijn dr. K. Dijk, ds. J. Barbas, jhr. mr. H.A.M. van Asch van Wijck, mr. J.J. Hangelbroek, ds. C. v.d. Zaal, mr. F.J. van Beeck Calkoen, ds. S. van Dorp, J.A. Dominicus, A. v.d. Schans, J. Krol, J. Rijpstra en L. Bos.

Geschiedenis van een christelijke natie

Artikel 4 van de oude statuten stelt ondermeer als doelstelling '... het dienen van de gemeenschappelijke belangen door het uitgeven van boeken ter bevordering van goed christelijk onderwijs...'. Dat de Unie dit punt serieus oppakt blijkt in de eerste plaats met betrekking tot het vak Vaderlandse Geschiedenis. In protestants-christelijke kring is de opvatting gebruikelijk Gods handelen als kader te zien, tegen de achtergrond waarvan de loop der dingen is te verklaren. Omdat de Nederlandse geschiedenis wordt opgevat als de geschiedenis van een bij uitstek christelijke natie, zou Gods handelen in haar ontwikkeling duidelijk aanwijsbaar zijn.

Het bestaande 'Handboek der Geschiedenis van het Vaderland' van Groen van Prinsterer stond geheel in deze verticale traditie. Voor onderwijsdoel-einden werd deze methode echter te moeilijk bevonden. Vandaar dat de Unie nog in hetzelfde jaar een prijsvraag uitschrijft voor een nieuw handboek (zie inv. nr. 454 en 455). Als de belangrijkste grondslagen in de opvoeding gelden hoe dan ook de principes van het christelijk geloof. Deze grondslagen werden echter nog overwegend verticaal ge nterpreteerd. Dit gold zowel voor de didactiek als voor de pedagogiek. Ds. Hendrik Pierson zegt in het manuscript 'Waarom een Schoolraad': *Wij moeten de betekenis van het christelijk onderwijs niet zoeken in stichtelijke beschouwingen, in christelijke*

verhalen, in ernstige toespraken. Het christelijk beginsel moet ons in hart en nieren zitten. Geheel onze beschouwing van de mens wordt daardoor een andere, omdat wij het kind nemen zoals God het aan ons toevertrouwt, namelijk niet om er een broddellap van allerlei verstandsontwikkelingen van te maken, maar om het te brengen waar God het hebben wil en waar het komen kan.

Tegen deze achtergrond moet ook de weerstand tegen de H.B.S. en de voorkeur voor de M.U.L.O. worden gezien.

Sprekers en schrijvers

Volgens artikel 4 van de statuten bepaalt het bestuur zich tevens tot het verspreiden van 'vliegende blaadjes' en het rondzenden van 'sprekers'. Al op de eerste jaarvergadering wordt namens het Locaal Comité Delft gewezen op het belang van krachtige pleitbezorgers voor de zaak van het christelijk onderwijs. Mannen van naam als Kuyper, De Savornin Lohman, Pierson en anderen zouden voor de Unie de boer op moeten voor het houden en van spreekbeurten. Deze taak wordt goed opgepakt en in elk jaarverslag uit de beginjaren vindt men vervolgens een overzicht van Unie-spreekbeurten. Uniereferent dr. J.A. Gerth van Wijk trad zodoende ongeveer 250 keer als spreker voor de lokale comités op. Doordat de lokale comités slechts een geringe bijdrage betaalden drukte het systeem van Uniesprekers zwaar op het budget van de Unie. Naast de jaarlijkse aankondiging van de Uniecollecte werd ook jaarlijks een Unieblaadje verspreid waarin de betekenis van de collecte nader werd uiteengezet. Later werd begonnen met de incidentele uitgave van afzonderlijke brochures. Een aardig particulier initiatief was wel de uitgave van de Unie-Almanak. Dit jaarboekje verscheen voor het eerst in 1879 onder de titel: Eben-Haëzer. Vanaf de tweede jaargang heette het: De Unie, christelijke almanak voor stad en land, uitgegeven ten voordele van de Scholen met den Bijbel. De aanduiding 'ten voordele' bleek veelal een loze kreet vanwege de kleine lettertjes: mits er een nettowinst is! (zie inv. nr.,227). Het zakboekje bevatte naast de algemene gegevens over zon en maanstanden, watergetijden, feestdagen en weekmarkten, het overzicht van het christelijk onderwijs uit het Uniejaarboek. De derde en laatste sectie bestond uit mengselwerk met enkele kleurenplaatjes. In 1892 staakte uitgever Van Noortwijk de publicatie. Daarna namen Van Dorp en Van Dijk de uitgave in iets gewijzigde vorm over, later o.a. opgevolgd door Van Dorp jr. en Mosterd. In 1968 verscheen de Unie-Almanak voor het laatst. Het is echter nooit een eigen uitgave van de Unie geweest.

Het secretariaat

De secretarissen van de Unie kunnen allen bogen op een lange staat van dienst. De eerste secretaris was Rijk Derksen. Deze werd in 1879 op voorstel van Abraham Kuyper tot secretaris benoemd en vormde na verloop van tijd als het ware de belichaming van de Unie. Bij de oprichting van de Schoolraad in 1890 werd Derksen tevens secretaris van deze nieuwe organisatie. Sindsdien zou het secretariaat van Unie en Schoolraad altijd een personele unie vormen. Na Derksens overlijden in 1918 volgde na een tijdelijke waarneming door zijn zoon R.A. Derksen, mr. J. Terpstra hem op. In 1920 werd in Den Haag een eigen kantoor van de Schoolraad betrokken waar vervolgens ook de Unie werd ondergebracht. Toen Terpstra in 1929 benoemd werd tot mini ster van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen volgde mr. J.J. Hangelbroek hem in zijn oude functie op. Mr. Hangelbroek zou deze functie tot aan zijn pensioen blijven vervullen. Van 1967 tot aan de reorganisatie

van de Unie in 1968 trad mr. L. Brijder op als secretaris van Unie en Schoolraad.

Het Unierapport 1895

De schoolwet-Kappeyne van de Coppello, immers de aanleiding voor het Volkspetitionnement, wordt door geldgebrek niet onmiddellijk geëffectueerd. De Savornin Lohman maakte van deze gelegenheid gebruik om in een initiatiefvoorstel de eisen voor het christelijk onderwijs te verzachten. Het voorstel werd aangenomen, waarmee de angel uit de schoolwet kon worden gehaald. In 1889 komt dan het eerste coalitiekabinet Mackay van rooms-katholieken en antirevolutionairen op het regeringspluche. De nieuwe schoolwet-Mackay, die voor het eerst de mogelijkheid van subsidie voor het bijzonder lager onderwijs geeft, wordt met steun van de liberalen aangenomen. Nu is de officiële erkenning van de gelijkwaardigheid van openbaar en bijzonder onderwijs een feit!

Over de vraag 'hoe nu verder?' liepen de opvattingen van Kuyper en De Savornin Lohman uiteen. Lohman accentueerde de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, terwijl Kuyper bezorgd was voor de vrijheid van het onderwijs en een restitutiestelsel dan wel een subventiestelsel voorstond. De Unie nam nu het voortouwen stelde op de Algemene Vergadering van 1894 een commissie in bestaande uit vertegenwoordigers van verschillende politieke en kerkelijke schakeringen: A.E. Mackay, T. Bos, H.J. Emous, Th. Heemskerk, R. Husen, W. Jansen, A.W. van Kluyve, A.F. de Savornin Lohman, T.P. Mackay, M. Noordzij, H. Pierson, J.E.N. Schimmelpenninck van der Oye, D. Wijnbeek en R. Derksen. Het rapport van de commissie, later bekend als het 'Unierapport' kreeg de unanieme steun van de Algemene Vergadering van 1895. Tegen de bestaande regeling van het lager onderwijs worden nu drie grieven naar voren gebracht:

- de moeilijke concurrentiepositie van het christelijk onderwijs doordat de gemeenten de schoolgeldheffing hebben geregeld via de gemeentekas. Men pleit ervoor om de kosten ten laste van het rijk te brengen.
- de betaling van de openbare leerkrachten zou door het rijk en niet door de gemeente moeten gebeuren. Was dit namelijk wél het geval dan was vanwege het beginsel van rechtsgelijkheid ook enige zorg voor de christelijke leerkrachten op zijn plaats.
- Van meer principiële aard was de derde grief: 'het blijkt meer en meer, dat vele openbare scholen onder de leiding komen van onderwijzers, wier beginselen door de ouders der aldaar schoolgaande kinderen worden afgekeurd, zonder dat iemand bij machte is zoodanige onderwijzers te weren'. Men pleit daarom voor de oprichting van bijzondere scholen en voor het geven van onderwijs in de geest van de ouders der schoolgaande kinderen met de bevoegdheid daarvoor onderwijzers aan te stellen en te ontslaan. De conclusies die men nu aan het Unierapport verbond waren:

1. De gemeenten worden niet langer belast met de bekostiging van de lagere school;
2. Iedere school moet een vaste rijksbijdrage krijgen op basis van bij wet vast te stellen regelgeving;
3. De inrichting van het onderwijs moet vrij blijven;
4. Voor zover ingezetenen niet zelf in hun onderwijs voorzien treden in hun plaats gemeentebesturen op. Deze krijgen de vrijheid om het beheer van de

scholen over te dragen aan plaatselijke schoolcommissies overeenkomstig de geest van de ouders der schoolgaande kinderen.

Aan dit laatste punt ligt de gedachte ten grondslag, dat bijzonder onderwijs regel en openbaar onderwijs aanvulling behoort te zijn. Abraham Kuiper komt nu echter in verzet: Hij acht het rapport in strijd met de antirevolutionaire beginselen: de diepere geestelijke principes waren ingeruild voor die van het liberalisme. De toepassing van dit rapport zou de veerkracht van het christelijk onderwijs doen verflauwen. Woltjer, Kuiper, Bavinck en anderen richtten bovendien een bezwaarschrift aan het Uniebestuur (inv. nr.432). In een buitengewone vergadering op 28 december 1896 poogde de Unie nu de eenheid te bewaren. Op 21 april richtte men een schrijven aan de bezwaarden met het verzoek een voorstel tot verandering van het Unierapport ofwel tot wijziging van de schoolwet in te dienen. Er kwam echter geen reactie!

Het Gewijzigd Unierapport voor Schoolwetwijziging

Uiteindelijk besloot het Uniebestuur de rapportcommissie uit te breiden met dr. H. Bavinck, dr. A. Kuiper en dr. J. Woltjer. Op 24 januari 1900 verscheen het Gewijzigd Unierapport voor Schoolwetwijziging waarin overigens de schoolgeldkwestie als heet hangijzer buiten beschouwing was gelaten. De vijf conclusies waarover men wèl overeenstemming had weten te bereiken luiden:

1. Op de lagere scholen worde, zo mogelijk door commissiën die voor het beheer der scholen zijn of worden aangesteld, van hen die niet tot de onvermogens behoren een proportioneel schoolgeld geheven naar bij wet vast te stellen regelen;
2. De gemeenten worden niet langer belast met de bekostiging van de lagere school;
3. Door het rijk worde ten behoeve van de lagere scholen aan de schoolcommissiën een vaste bijdrage uitgekeerd, te berekenen naar regelen bij de wet vast te stellen, zodanig dat de kosten rekening gehouden wordt met uitbreiding van leerstof en vermeerdering van het onderwijzend personeel;
4. De uitkering van die bijdrage worde.. gebonden aan voorwaarden die de inrichting van het onderwijs vrij laten en alleen strekken om de besteding der rijks gelden voor het beoogde doel te verzekeren.
5. Voor zover de ingezetenen niet zelf in hun onderwijs voorzien treden in hun plaats de gemeentebesturen op, met dien verstande dat zij op tijd en wijze het beheer overdragen aan plaatselijke schoolcommissiën te benoemen door de ouders van de schoolgaande kinderen.

De voorstanders van openbaar onderwijs waren beducht voor dit Gewijzigd Unierapport (G.U.R.) als grondslag voor nieuwe wetgeving. De kans dat dit zou gebeuren werd echter al spoedig kleiner als gevolg van een kentering in de opvattingen. De heren Mackay, De Savornin Lohman, Kuiper, Van Alphen en De Visser dienden een motie in waarin zij pleitten voor wettelijk vastgestelde minima voor de jaarsalarissen van onderwijzers aan openbare en bijzondere scholen en voor een wettelijke verhoging van deze salarissen ten laste van het rijk. Hiermee nam Abraham Kuiper afstand van het subventiebeginsel ten gunste van de rechtsgelijkheid. Mackay en Lohman haakten daarmee aan bij de wet van 1889 op de weg naar subsidiëring. De vrijmaking in de geest van het Gewijzigd Unierapport raakte verder naar de

achtergrond. Kuiper wilde als minister van Binnenlandse Zaken de gunstige ontwikkeling van het onderwijs ook niet storen door een grondwetsherziening. Op 6 december 1902 verklaarde de minister van Binnenlandse Zaken in de Tweede Kamer dat de formulering van art. 192 (oud art. 194) van de grondwet van dien aard was, dat zij de uitvoering van het Gewijzigd Unierapport belette. Het G.U.R. werd daarmee flink op afstand gezet. Een deel van de teleurstelling hierover werd echter weer goedgemaakt met de onderwijswet-Kuiper van 1905. Hierin werd bepaald dat de salarissen voor de openbare scholen voortaan niet meer door de gemeente betaald zouden worden maar door het rijk. Ook de leerkrachten aan bijzondere scholen kwamen nu voor rijksvergoeding en pensioen in aanmerking. *De Standaard* van 19 februari 1914 constateerde dat het standpunt van het Gewijzigd Unierapport, als verouderd, was vervangen door dat van de financiële gelijkstelling. De ingestelde pacificatiecommissie kwam in haar rapportage ook inderdaad op die lijn uit. En op 13 april 1916 werd het voorstel tot wijziging van de grondwet op deze lijn onverkort overgenomen. Na goedkeuring door de oude en de nieuwe Staten-Generaal werd de nieuwe grondwet op 12 december 1917 plechtig afgekondigd. Wat was nu nog de betekenis van het G.U.R. na de Pacificatie? In overleg met de Schoolraad benoemde het bestuur der Unie een werkgroep om te bepalen of het G.U.R. in de nieuwe situatie nog betekenis zou hebben. De werkgroep komt in haar rapportage tot de conclusie dat twee hoofdpunten weliswaar nog alle aandacht verdienen namelijk: dat alle ouders zoveel mogelijk een proportioneel schoolgeld betalen en dat de gemeente zo min mogelijk financiële bemoeienis met het onderwijs heeft, maar deze wensen zouden ook onder het nieuwe grondwetsartikel te realiseren zijn. Daarnaast zijn er andere vragen maar voorlopig wil men het wetsontwerp tot uitvoering van artikel 192 (later 195) afwachten.

Unieprogramma

Eerst in de jaren dertig komt er weer een commissie tot herziening van het bestaande uit prof.dr. K. Dijk, prof.dr. W.J. Aalders, G. van Aniel, J. Hobma, dr. J.F. Feitsma, prof.mr. V.H. Rutgers, mr. J. Terpstra en mr. J.J. Hangelbroek. In april 1934 brengt deze rapport uit waarin is opgenomen het Unieprogramma als vervolg op het Gewijzigd Unierapport voor Schoolwetwijziging.

De grondgedachte van het Unierapport dat de openbare school een aanvulling moet zijn op de reguliere bijzondere school vindt men in het Unieprogramma terug: 'Het van overheidswege te verschaffen onderwijs zij aanvulling van de werkzaamheid der vrije maatschappelijk instanties'. Onder deze vrije maatschappelijke instanties worden ook de kerken verstaan.

De bemoeienis van de overheid met het bijzonder onderwijs diende bepaald te worden door objectieve, wettelijke regels die de vrijheid van inrichting van de school niet meer beperken dan strikt noodzakelijk is voor de deugdelijkheid van het onderwijs. Het programma spreekt zich uit voor de heffing van een proportioneel schoolgeld van ouders van de schoolgaande kinderen. Grondgedachte hierbij was altijd het belang van betrokkenheid van de ouders bij het onderwijs. Dit Unieprogramma heeft De Unie "Een school met den Bijbel" tot aan de reorganisatie in 1968 steeds onderschreven; in ieder jaarverslag tot 1968 staat het afgedrukt.

Schoolverzet

Prof.dr.K.Dijk formuleerde in de openingsrede op de zestigste jaarvergadering op 11 april 1939 als de drievoudige taak van de Unie:

- de voorstanders van onze scholen met de Bijbel te verenigen in een gemeenschap welke de belijders van eenzelfde beginsel, met terzijdelegging van welke contrasten ook, samensnoert in de strijd voor het vrije christelijk onderwijs; kortom het ijveren voor de eenheid binnen het christelijk onderwijs;
- het onvermoeid propageren van onze scholen en de slapenden in dezen wakker te schudden;
- op te komen voor de geestelijke en politieke vrijheid van het christelijk onderwijs.

Verder stelt hij: 'We moeten weer wakker worden, en ik acht het een heerlijke taak van de Unie om strijdend voor de vrijheid tot ons christenvolk de oproep te doen uitgaan om wakende en werkende te wezen, en te gebruiken de rijke gaven, welke God ons overvloedig geeft. (...) Thans, nu de ideeën der totalitaire regeringen van zegepraal tot zegepraal voortgaan, en ook in ons land een stelsel wordt gepredikt waarvan onze scholen niets dan kwaad hebben te verwachten'. Professor Dijk voorziet dat 'de toekomst niet verre kan zijn, waarin wij het eens verkregen goed met de zwaarste offers zullen moeten verdedigen'. Een half jaar later breekt de Tweede Wereldoorlog uit en in mei 1940 wordt ook Nederland onder de voet gelopen. Al in juli 1940 eist de bezetter van alle leerkrachten een z.g. loyaliteitsverklaring, waarin zij moesten verklaren zich te zullen onthouden van activiteiten gericht tegen het Duitse bestuur. De Schoolraad beraadde zich ernstig over de zaak en secretaris van Unie en Schoolraad mr. Hangelbroek trad in overleg met het rooms-katholieke onderwijs. Men besloot nog niet tot weigering van de verklaring over te gaan. Oud-secretaris van Unie en Schoolraad mr. Terpstra belastte zich met de rol van vertrouwensman tussen de onderwijsorganisaties en het ministerie van O.K.W. Een gevaarlijk voorstel van Van der Vaart Srnit tot reorganisatie van het onderwijs kon nu door de pertinente afwijzing van Schoolraad en de Ver. voor. Chr. Onderwijzers al direct van tafel verdwijnen. Toen de zuivering van de leerboeken in augustus 1940 verplicht werd gesteld lieten de organisaties dit over hun kant gaan. Het zou er niet bij blijven want in oktober volgde de 'Ariërverklaring' en nog in dezelfde maand de verordening dat zij die joods waren of een joodse echtgenoot hadden van alle benoemingen waren uitgesloten. Er gingen weliswaar stemmen op voor verzet maar een meerderheid wilde het onderwijs nog niet in de waagschaal leggen. Het verzet begon uiteindelijk met de 'benoemingsverordening'. Dat was de eerste verordening in een reeks die tot doel had de benoeming van leerkrachten en uiteindelijk het gehele onderwijs in de greep van de bezetter te brengen. Christelijk Volksonderwijs (CVO) en Schoolraad richtten zich al vooraf, op 19 maart 1941, in een gezamenlijk schrijven rechtstreeks tot de Rijks-commissaris waarin ze met klem de voorgenomen verordening ont-raadden. Ook de aartsbisschop en de bond Chr.M.O. en V.H.O. zonden een vergelijkbaar verzoek. Op 8 april wordt de voorgenomen verordening niet-temin uitgevaardigd. Door bezwerende verklaringen van de bezetter ging het katholieke onderwijs overstag. Ook C.V.O. kwam tot verontwaardiging van de Schoolraad terug op de gemaakte afspraken en bij Chr.M.O. en V.H.O. staakten de stemmen. Uiteindelijk viel daardoor ook de Schoolraad met 15 tegen 4 stemmen. In januari 1942 volgde een aangescherpte benoemingsverordening waarbij het departement vrij gemakkelijk de benoeming van leer-

krachten naar zich toe kon trekken en leerkrachten zelfs kon ontslaan. De protestants-christelijke onderwijsorganisaties weigerden hieraan mee te werken en riepen ook de schoolbesturen op protest aan te tekenen. Het rooms-katholieke onderwijs haakte echter opnieuw af. Op 26 februari 1942 werden de moderamina van Schoolraad en Christelijk Volksonderwijs gearresteerd; Van Aalten, Hangelbroek, Van Iterzon en Evenhuis werden op 28 april naar het kamp Amersfoort overgebracht waar ze tot einde juni bleven. De organisaties werden nu verboden, hun bezittingen verbeurd verklaard en hun kantoren verzegeld. Er werd nu een geheime organisatie 'Top' in het leven geroepen onder leiding van prof.dr. V.H. Rutgers. Prof. Rutgers zou in februari 1945 in het verzet omkomen. Top werkte met provinciale en regionale vertegenwoordigers en steunde waar mogelijk ook het lokale schoolverzet. Geruchtmakend werden de zaken rond de Van Löben Seisschool te Arnhem en de christelijke school (latere ds. Creutzbergschool) aan de Hazenkampseweg te Nijmegen. Daarnaast werd in samenwerking met de Hervormde Raad voor de Zaken van Kerk en School het Adviesbureau voor Onderwijsrecht opgericht. Dit bureau, onder leiding van dr. A.M. Donner en drs. J.Th. Drop, gaf de scholen in deze moeilijke tijden vele juridische adviezen. Onmiddellijk na de bevrijding nam de Schoolraad in nauwe samenwerking met het Adviesbureau zijn oorspronkelijke taak weer op. De Unie is gedurende de oorlog blijven voortbestaan en ook de Uniecollecte is ondanks de belemmeringen nog jaarlijks gehouden. Met de nog bestaande christelijke onderwijsorganisaties heeft men onder andere deelgenomen aan de evacuatiecommissie voor detachering van werkloze onderwijzers uit de kuststreken naar christelijke scholen in de evacuatiegebieden. Het genoemde verzet tegen de benoemingsverordening door de christelijke onderwijsorganisaties beantwoordde het departement met inhouding van een gedeelte van de subsidie en verbalisering van de voorzitter van het schoolbestuur en de betrokken leerkracht. In een aantal gemeenten werd bij bericht van februari en maart 1943 zelfs triomfantelijk de gehele subsidie ingehouden. De Unie diende over deze zaak met V.C.O., C.N.S. en G.S.V. een rekest in waarop men pas in september antwoord kreeg. De secretaris-generaal was uiteindelijk 'genegen' met de inhouding van een gedeelte van het voorschot te volstaan. Ook verzetten de Ver. v. Christelijke Onderwijzers, C.N.S., G.S.V. en de Unie zich tegen de oproepen voor graaf- en spitwerkzaamheden voor de Duitse Weermacht. Op 1 juli 1944 werd door deze organisaties een krachtig protest opgesteld tegen de ontwrichting van het onderwijs door de nieuwste oproepen. De motivering bleek echter achterhaald want de leerkrachten werden opgeroepen voor de periode in de zomervakantie! Het protest is toen niet meer verzonden (archief V.C.O.). De activiteiten van de Unie zijn op zichzelf misschien niet spectaculair maar zoals dr. J.C.H. de Pater (1965) concludeert, heeft het protestants-christelijke schoolverzet als geheel, zij het met vallen en opstaan, toch een belangrijke bijdrage geleverd aan versterking van de geest verzet in Nederland.

Consolidatie en professionalisering

In de fase van de wederopbouw groeide de opbrengst van de Uniecollecte gestaag. De topjaren 1917, 1918 en 1919 werden echter pas vanaf 1950 voorbijgestreefd. In de jaren daarna was er sprake van een stijging met gemiddeld acht procent. In de periode 1957 tot 1968 nam de groei af tot rond de vier procent. Al in 1953 wijzigde men artikel 4 van de statuten in die zin, dat de lokale comités voortaan minimaal 15% van de opbrengst der collecte in de algemene kas moesten storten. In de jaren zestig drong het gevoel door dat belangrijke doeleinden waren bereikt ofwel aan betekenis hadden

verloren. Mede in het licht van de Mammoetwet vond men dat een herbezinning op de taak van de Unie noodzakelijk was. Men wilde het taakgebied van de Unie verbreden tot het gehele protestants-christelijk onderwijs en bovendien in toenemende mate ook buitenlandse hulpprojecten ondersteunen. Deze herbezinning mondde uit in een reorganisatie die er daarom toe moest leiden dat de Unie niet alleen nationaal maar vooral ook mondiaal een pastorale taak zou kunnen vervullen. In dat kader was al in 1966 de eerste grote landelijke actie School-Slag gehouden. De reorganisatie zou voor een belangrijk deel ook betrekking hebben op artikel 4 van de statuten waar het gaat om de taak en de afdracht van de locale comités. Op 31 augustus 1968 was de reorganisatie een feit. De ingestelde Raden van Advies voor binnen- en buitenland kregen tot taak de ingediende hulpprojecten te toetsen aan gestelde criteria. Ook werd de positie van de locale comités zodanig gewijzigd dat alle gecollecteerde gelden eerst naar het centrale punt zouden vloeien om vervolgens via de adviescommissies toegewezen te worden. Hiermee was De Unie een nieuwe fase in haar bestaan ingegaan onder de nieuwe naam Unie 'School en Evangelie'. Deze nieuwe fase zou zich niet alleen kenmerken door een voortschrijdende professionalisering maar ook door een sterke terugloop van het aandeel van vrijwilligers. Een herstel van de hechte traditionele band met deze harde kern van de achterban is, in welke vorm dan ook, haast een historische verplichting van de huidige Unie voor Christelijk Onderwijs tegenover het door De Savornin Lohman geformuleerde doel om 'de liefde van ons volk voor zijn onderwijs levend te houden'.

Archief en inventarisatie

Het archief van de Unie 'Een school met den Bijbel' was tot 1976 ondergebracht bij het kantoor van de Besturenraad en haar rechtsvoorganger de Schoolraad. Daarna kreeg de Unie een eigen bureau aan de Herengracht 366 te Amsterdam en vervolgens aan de Zuidsingel 1 te Amersfoort. Het oudarchief verhuisde grotendeels mee. Door de nauwe verwevenheid met het archief van de Schoolraad bleven stukken van de Unie echter in Voorburg terwijl archivalia van de Schoolraad met de Unie meetrokken. Deze verwisselingen zijn nu gecorrigeerd. Hierdoor konden tevens enkele lacunes in het Unie- en Schoolraadarchief worden aangevuld. In een aantal gevallen is er evenwel sprake van gecombineerde notulenboeken en andere archiefbestanddelen. Bij gecombineerde stukken(verzamelingen) in het archief van de Schoolraad is in deze inventaris een verwijzing opgenomen naar het desbetreffende inventarisnummer uit het Schoolraadarchief. Niettemin zijn er ook leemtes in het archief aangetroffen. Met name de correspondentie na 1950 ontbreekt nagenoeg geheel. Ook van het orgaan School en Huis ontbreken diverse jaargangen. Als einddatum van het archief is 31 augustus 1968 aangehouden omdat toen de reorganisatie van Unie 'Een school met den Bijbel' naar Unie 'School en Evangelie' werd doorgevoerd, waarmee ook de taakstelling van de Unie een essentiële wijziging had ondergaan.

De oude ordening van het archief is nagenoeg geheel verloren gegaan waardoor deze niet meer kon worden gereconstrueerd. Daarom werd besloten tot herordening over te gaan. Daarnaast zijn grotere archiefbestanddelen gedetailleerder beschreven omwille van de toegankelijkheid. Het archief heeft nu een omvang van bijna vier meter. Daarbij zijn drukkersrestanten en andere verzamelingen dubbelen van het archief afgezonderd. De inventarisatie van het archief heeft plaatsgevonden te Voorburg in de periode december 1995 - mei 1996. De archivalia zullen na inventarisatie ondergebracht worden in het

archiefdepot van de Unie voor Christelijk Onderwijs te Amersfoort en zijn aldaar beschikbaar voor onderzoek.

Voorburg, juni 1996.
A.Th.B.

Literatuur

- H. Algra, *Manifest der vrijheid. Rede bij de 70e jaarvergadering van de Unie*. Z.p., 1949.
T.M. Gilhuis, *Memorietafel van het christelijk onderwijs*. Kampen, 1974.
T.M. Gilhuis, *Nieuw ABC van de protestants-christelijke onderwijsorganisaties*. Kampen, 1973.
D. Langedijk, *De geschiedenis van het protestants-christelijk onderwijs*. Delft, 1953.
H.G. Leih, *Geschiedenis van het protestants-christelijk onderwijs*. Kampen, 1979.
J.C.H. de Pater, *Het Schoolverzet 1940-1945*. 's-Gravenhage, 1969.
J.C. Rullmann, *Gedenkboek bij het vijftigjarig bestaan van de Unie 'Een school met den Bijbel*. Kampen, 1928.

Aanvulling 2010

Bij de, bij de archieven behorende, bibliotheek bevond zich

Volkspetitionnement Rotterdam "Het Oranjeboek 1878" (stempels van de Schoolraad voor de scholen met den Bijbel en van de Bibliotheek t.d.v.h. Christelijk Onderwijs, kenmerk D65).

Waarin opgenomen:

Presentielijst van vergadering van 28 mei 1878

Notulen van alle vergaderingen

Namen van de Commissieleden

Rotterdamse leden der deputatie

Lokalen waar getekend is

Het Comité. Lokalen waar bidstonden gehouden zijn. Collecte bij de bidstond, ontv. en uitg.

De wijksecretarissen met opgave van alles wat aan hen verzonden is. Handtekeningen. Saldo's

Het verslag van de secretaris met de daarmede in verband staande vergadering

Een exemplaar van alles wat door het Comité is verspreid en geadverteerd.

Dit deel is aan deze collectie toegevoegd, opgeborgen in de laatste doos.

Stand van zaken 2010

Deze inventaris werd in april 2010 gedigitaliseerd, zonder de originele afbeeldingen.

Het archief maakte lange tijd deel uit van de collectie:

Besturenraad Protestants Christelijk Onderwijs Voorburg –
(Ca. 1850-2005), BEPERKTE TOEGANG | Coll. nr.: 384. 150 m.

Maar heeft nu een eigen notatie gekregen.

Inventaris

Archief van de Unie 'Een school met den Bijbel'

A. STUKKEN VAN ALGEMENE AARD

NOTULEN

- Notulen van de Algemene Vergadering. 1e-89e,
23 januari 1879-16 april 1968
zie: jaarverslagen, inv. nrs.:
- 1 Agenda's van de Algemene Vergadering. 1e-39e, 1879-1917
1 pak
- 2 Verslag van de Algemene Vergadering, 13 april 1903
1 stuk
- 3 Openingsrede bij de jaarvergadering door dr. K. Dijk, 18 april
1933
1 stuk
- 4 Kladaantekeningen van de voorbereidende vergadering, 4 oktober 1878
1 stuk
N.B. Dit verslag is door W. Hovy opgemaakt en in 1905 aan het bestuur van de Unie afgestaan (*Gedenkboek* 1928 p. 236).
- 5-17 Notulen van het Bestuur, 1879-1971
9 delen, 3 katernen, 3 pakken
  - 5. 1e-10e, 23 febr. 1879-1 juli 1884 Bevat tevens agenda's van de Algemene Vergadering.
  - 6. 11e-22e, 6 juli 1885-19 febr. 1894 Bevat tevens agenda's van de Algemene Vergadering.
  - 7. 23e-32e, 11 febr. 1895-13 febr. 1903
  - 8. 33e-43e, 12 febr. 1904-9 febr. 1912
  - 9. 44e-51e, 14 febr. 1913-12 okt. 1916
  - 10. 52e, 15 febr. 1917
  - 11. 53e, 18 okt. 1917
  - 12. 54e, 14 febr. 1918
  - 13. 55e-66e, 24 okt. 1918-3 1 okt. 1923
  - 14. 67e-86e, 20 febr. 1924-22 febr. 1933
  - 15. 86e-96e, vervolg-10 maart 1938

- 16. 97e-107e, 10 nov. 1938-10 nov. 1948
  - 17. 108e-132e. Met bijlagen, 23 febr. 1949-5 maart 1961
  - 18. 133e-144e. Met bijlagen, 25 okt. 1961-2 nov. 1966
  - 19. 145e-156e. Met bijlagen, 8 maart 1967-23 jan. 1970
- 20 Notulen van het Bestuur, 18 okt. 1934
1 stuk
- 21 Agenda's van de vergaderingen van het bestuur. 23e-54e, 1893-1918
1 omslag
- Notulen van de Moderamenvergaderingen van Unie en Schoolraad, waaronder gecombineerde vergaderingen, 1918-1928
2 deeltjes
zie: archief Schoolraad, inv. nrs. 23 en 24.

CORRESPONDENTIE

- 22-24 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van secretaris en penningmeester, 1891-1913
3 omslagen
- 22. 1891-1897
  - 23. 1898-1907
  - 24. 1908-1913
- Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van de 'secretaris van Unie en Schoolraad'. Overwegend betreffende bestuurlijke aangelegenheden, 1918-1941
8 pakken
zie: archief Schoolraad, inv. nrs. 27-35.
- 25-27 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken, 1945-1950
3 pakken
- 21: A-F
  - 22: G-P
  - 23: R-Z
- 28 'Rondzendbrief met het verzoek om advies omtrent de plaats van de jaarvergadering; bevat de originele adviezen van de bestuursleden, 1881
1 stuk
- 29 Circulaires van het Utrechtse sub-comité voor het Volkspetitionnement, 1878-1879
1 omslag

- 30   Stukken over het meningsverschil met De Savornin Lohman
naar aanleiding van de Uniereede waarin ds. J.L. Pierson de wet-
1920 noemde 'de verloochening van het Unierapport', 1923
1 omslag

JAARVERSLAGEN

- 31-118   Jaarverslagen, 1879-1978
98 delen
31.	1e, 1879	75.	45e, 1923
32.	2e, 1880	76.	46e, 1924
33.	3e, 1881	77.	47e, 1925
34.	4e, 1882	78.	48e, 1926
35.	5e, 1883	79.	49e, 1927
36.	6e, 1884 (+ dupl.)	80.	50e, 1928
37.	7e, 1885	81.	51e, 1929
38.	8e, 1886	82.	52e, 1930
39.	9e, 1887	83.	53e, 1931
40.	10e, 1888	84.	54e, 1932
41.	11e, 1889	85.	55e, --
42.	12e, 1890	86.	56e, --
43.	13e, 1891	87.	57e, 1935
44.	14e, 1892	88.	58e, --
45.	15e, 1893	89.	59e,
46.	16e, 1894	90.	60e, 1938
47.	17e, 1895	91.	61e, 1939
48.	18e, 1896	92.	62e, 1940
49.	19e, 1897	93.	68e, 1947
50.	20e, 1898	94.	69e, 1948
51.	21e, 1899	95.	70e, 1949
52.	22e, 1900	96.	71e, 1950
53.	23e, 1901 (+dupl.)	97.	72e, 1951
54.	24e, 1902 (+dupl.)	98.	73e, 1952
55.	25e, 1903 (+dupl.)	99.	74e, 1953
56.	26e, 1904	100.	75e, 1954
57.	27e, 1905	101.	76e, 1955
58.	28e, 1906	102.	77e, 1956
59.	29e, 1907	103.	78e, 1957
60.	30e, 1908	104.	79e, 1958
61.	31e, 1909	105.	80e, 1959
62.	32e, 1910	106.	81e, 1960
63.	33e, 1911	107.	82e, 1961
64.	34e, 1912	108.	83e, 1962
65.	35e, 1913	109.	84e, 1963
66.	36e, 1914	110.	85e, 1964
67.	37e, 1915	111.	86e, 1965
68.	38e, 1916	112.	87e, 1966
69.	39e, 1917	113.	88e, 1967
70.	40e, 1918	114.	89e, 1967-1968
71.	41e, 1919	115.	
72.	42e, 1920	116.	1970-71 ; 1971-72
73.	43e, 1921	117.	1972-1975

MEMORABILIA

- 119 Stukken betreffende de opening van de Vrije Universiteit op 20 okt. 1880, 1880
1 omslag
- 120 Afschriften van de aanbiedingsbrieven bij het eerste jaarverslag aan kroonprins Alexander en koning Willem III, z.d. (1880)
1 omslag
- 121 Dankbetuiging namens kroonprins Alexander voor de ontvangst van het eerste jaarverslag, 20 maart 1880
1 stuk
- 122 Dankbetuiging namens koning Willem III voor de ontvangst van het eerste jaarverslag, 5 april 1880
1 stuk
- 123 Diverse brieven van jhr.mr. P.J. Elout van Soeterwoude als ere-voorzitter van de Unie, 1881-1893
1 omslag
- 124 'Neerlands Hope'. Orgaan van de Stuiversvereniging te Amsterdam. Bevat een in memoriam van Nicolaas Mattheus Ferin-
ga, 15 december 1886
1 blad (in doos A)
- 125 Stukken betreffende de herdenking van het 25-jarig jubileum van de Unie, 1903-1904
1 omslag
- 126 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken betreffende het 25-jarig jubileum, 1904
1 omslag
- 127 Ontvangstbevestigingen van leden van het Koninklijk Huis van de uitgaven ter gelegenheid van het zilveren jubileum, 1903-1905
1 omslag
- 128 Financiële stukken betreffende het 25-jarig jubileum van de Unie, 1904
1 omslag
- 129 Kranten houdende artikelen betreffende het 25-jarig jubileum op 7 april 1904,
7 bladen (in doos A)
De Stichtse Courant, 9 april 1904
De Graafschapper, 9 april 1904
De Walcherse Courant, 15 april 1904

De Nieuwe Sprokkelaar, 15 april 1904
Gereformeerd Volksblad, 16 april 1904
De Stichtse Courant, 16 april 1904
De Standaard, 26 mei 1904

- 130 Brief van secretaris Derksen naar aanleiding van zijn koninklijke onderscheiding, 12 april 1904
1 stuk
- 131 Stukken betreffende het gouden jubileum van de Vereniging van Christelijke Onderwijzers in Nederland en de Overzeesche Bezittingen, 1904
1 omslag
- 132 Stukken betreffende een verjaarstelegram aan baron J.E.N. Schimmelpenninck van der Oije van Hoevelaken, 1906
1 omslag
- 133 Circulaire van de Unie betreffende de opening van de duizendste christelijke school, 1910
1 stuk
- 134 Stukken betreffende de viering rond de opening van de duizendste school met den Bijbel, te Vreeland op 15 juli 1910, 1910
1 omslag
- 135 Kranten houdende artikelen betreffende de opening van de duizendste christelijke school te Vreeland, 1910
7 bladen (in doos A)
De Stichtse Courant, 8 juli. 16 juli 1910
De Standaard, 15 juli. 16 juli 1910
De Nederlander, 16 juli 1910
Geill. Volksblad, 21 juli 1910
De Spiegel, 23 juli 1910
- 136 Stukken betreffende de oprichting van een Centraal Bureau van Informatie voor het Christelijk Onderwijs, 1913
1 omslag
- 137 Rede bij de herdenking van het veertig jarig jubileum op 6 april 1920, 1920
1 katern
- 138 Stukken betreffende het vijftigjarig jubileum, 1929
1 omslag
- 139 Kranten houdende artikelen betreffende de herdenking van het volkspetitionnement en de viering van het jubileum van de Unie, 1928-1929
22 bladen (in doos A)
De Waarheidsvriend, 11 mei 1928. 1 febr.1929
Friesch Dagblad, 2 aug. 1928

Nieuwe Haagsche Courant, 2 en 7 aug. 1928
Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur, 3
aug.1928
Wageningsch Nieuwsblad, 4 aug. 1928
Nieuwe Prov.Groninger Courant, 4 en 9 aug 1928. 23
jan. 1929
De Graafschapper, 7 aug. 1928
Sallands Volksblad, 10 aug.1928
De Rotterdammer, 11 aug. 1928. 22 dec. 1928
De Zeeuw, 4 jan. 1929
Gereformeerd Jongelingsblad, 4 jan. 1929
De Nederlander, 17 jan.1929
De Gereformeerde School, 17 jan. 1929
De Standaard, 17 en 23 jan.1929
Friesch Kerkblad, 18 jan. 1929
Noord-hollandsch Kerkblad, 1 febr. 1929

INVENTARIS

- 140 Register waarin opgenomen:
- een archieflijst;
- een lijst van teksten en formulieren die in voorraad zijn bij de secretaris;
- een instructie voor de secretaris;
- tekstmodellen en formulieren, z.d. (c.1915)
1 deel

B. SPECIFIEKE ONDERWERPEN

STATUTEN EN REGLEMENTEN

- Statuten (federatie), 1879-1968
zie: jaarverslagen inv. nrs. 31-114
- Statuten van de stichting Unie, 1933-1968
zie: jaarverslagen inv. nrs. 55-114
- Reglement van een kas van fondsen, bestemd tot stichting van scholen met den Bijbel, 1893-1968 zie: inv. nrs. 45-11 4 en inv. nr.472
- 141 Statuten, 30 okt. 1879
1 stuk
- Instructie voor de secretaris, c. 1915
zie: inv. nr.140
- 142 Instructie en bepalingen bij de aanstelling van mr. J. Terpstra als secretaris van de Unie. Met bijlagen, 1918
1 omslag

LEDEN

- 143 Brieven van J.A. Wormser van betreffende naspeuringen naar de lijsten van petitionarissen in het archief van *De Standaard*, 1893-1894
1 omslag
- Staten van de locale comités, hun correspondenten en hun bijdragen aan de Unie, 1879-1968
zie: jaarverslagen inv. nrs. 31-118

FUNCTIONARISSEN

- 144 Stukken betreffende bestuursvacatures en benoemingen, 1881-1908
1 omslag
- 145 Verzoek van R. Husen aan mr. A.W. van Beeck Calkoen om de benoeming te aanvaarden in de Commissie tot uitbreiding van het Christelijk Onderwijs, 14 oktober 1878
1 stuk
- 146 Opzegging van ds. S.H. Buytendijk als lid van het bestuur, 1883
1 stuk

- 147 Ingekomen en afschrift van een uitgaande brief aan jhr.mr. A.F. de Savornin Lohman betreffende zijn aftreden als lid van het bestuur, 1890
2 stukken
- 148 Stukken betreffende de benoeming van Kuyper, Bavinck en Woltjer tot lid van de Commissie tot Schoolwetwijziging, 1898
1 omslag
- 149 Verzoek van de NCRV tot aanwijzing van een afgevaardigde in de Cie. van Advies, 1932
1 stuk

BOEKHOUDING

- 150 Kas-bank-giroboek, 1938-1940 1 deel (in doos A)
- 151 Bestelstaten, 1883-1914
1 omslag
- 152 Rekening van ontvangsten- en uitgaven van de circulaire 'Leerplichtwet', 1901
1 omslag
- 153 Bestelboek van het Jaarboek Christelijk Onderwijs, 1955-1959
1 deel
- 154 Stukken betreffende financiële aangelegenheden, 1890-1895
1 omslag

VOORLICHTING EN PROPAGANDA

SPREEKBEURTEN EN SAMENKOMSTEN

- 155 Formulieren houdende aanbevelingen van bekwame sprekers voor Uniesprekbeurten, 1933
1 omslag
- 156 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken betreffende Uniesprekers, 1929-1939
1 pak
- 157 Stukken betreffende een Unierede te Wijk bij Duurstede door ds. S.H. Buytendijk op 27 febr. 1880, 1880
1 omslag
- 158 Stukken betreffende het bezwaar van ds. J.H. Gunning jr. om te spreken namens de Unie, 1888
1 omslag

- 159-177 Teksten van de toespraken van ds. A. de Geus, 1887-1924
15 katernen, 4 omslagen
- 159. 'Onderwijsrede', z.p., z.d.
  - 160. 's-Gravendeel, 1 juni 1887
  - 161. 'Onderwijswet, 1905
  - 162. Z.p., z.d.(1911)
  - 163. Delfstrahuizen, 25 mei 1911
  - 164. Echten, 31 augustus 1912
  - 165. Sneek, 13 november 1912
  - 166. Leeuwarden, 19 december 1913
  - 167. Rijnsburg, Lemmer en Oosterend, 1913. 1918
  - 168. Lemmer, 18 februari 1914
  - 169. Leeuwarden, 1 december 1914
  - 170. Lemmer, 16 augustus 1915
  - 171. Leeuwarden, Bussum, 1915. 1924
  - 172. Wolvega, 3 februari 1916
  - 173. Leeuwarden, 16 november 1916; Z.p., 1921
  - 174. NCRV-radio, april 1926
  - 175. Andijk, 28 september 1926
  - 176. Buiksloot, 28 april 1927
  - 177. Broek op Langedijk. Driebergen en Bennekom, 1927
- 178-179 Stukken betreffende provinciale Uniedagen, 1880-1913
2 omslagen
- 178. 1880-1900
  - 179. 1900-1913
- 180-181 Stukken betreffende regionale Uniedagen, 1913. 1915-1917
2 omslagen
- 180. 1913
  - 181. 1915-1917
- 182 Ingekomen stukken houdende bezwaren tegen de vergoedingen voor de Unieavonden, 1894
1 omslag
- 183 Affiche voor de Uniedag te Rotterdam op 28 mei 1913
1 stuk

TEKSTEN EN CIRCULAIRES

- 184-187 Circulaires, 1879-1916
4 banden
- 184. 1879-1884
  - 185. 1885-1895
  - 186. 1896-1904
  - 187. 1905-1916
- 188 Diverse circulaires, 1878-1883
1 omslag

- 189   Tekst met bijlagen van de circulaire: 'Leerplichtwet-wenken voor ouders', 1901
1 omslag
- 190   Circulaires n.a.v. de conferentie van gedelegeerden, 1905-1906
2 stukken
- 191   Artikelenreeks van ds. A. de Geus 'Vrees voor Gereformeerd' 1 en 2, c. 1924
1 omslag
- 192   Artikelenreeks namens het Moderamen voor het behoud van de Uniecollecte, c. 1920
1 omslag

UNIEBLAADJES

- 193-195   Unieblaadjes nrs. 1-74, 1879-1940
2 banden 1 omslag
193. 1879-1891
194. 1880-1916
195. 1917-1940
- 196   Unieblaadjes. doubletten, 1879-1917
1 pak
- 197   Manuscript van het Unieblaadje 'De Vrije School' door ds. Jac. van Belkum, 1885
1 omslag

VERENIGINGSORGAAN

- 198-219   School en Huis. mei 1946-juni 1969, Sinds februari 1949 officieel orgaan van de Unie.
14 banden
198. mei 1946-okt. 1948
199. 1949
200. -
201. -
202. -
203. -
204. -
205. -
206. -
207. -
208. 1958
209. 1959
210. 1960
211. 1961
212. 1962
213. 1963

- 214. 1964
- 215. 1965
- 216. 1966
- 217. 1967
- 218. 1968
- 219. 1969 juni

- 220-223 School en Ouders. Maandblad van de Unie, sept. 1969-juni 1973
4 banden
- 220. sept. 1969-juni 1970
  - 221. sept. 1970-juni 1971
  - 222. sept. 1971-juni 1972
  - 223. sept. 1972-juni 1973

BROCHURES

- 224 T.M Gilhuis. 'De Christelijke school een noodwoning?', z.j. c. 1956
1 katern
- 225 Ds. C.A. Vreugdenhil. 'De tegenwoordige schoolstrijd', 1937
1 katern
- 226 N.N. 'Door welke deur', z.j. c. 1948
1 katern

CONTACTEN MET DRUKKERS

- 227 Stukken betreffende de uitgave van Unie-almanak, 1881-1886
1 omslag
- 228 Stukken betreffende Uniekalender en Unie-almanak, 1891-1892
1 omslag
- 229 Stukken betreffende contracten met drukkers, 1888-1896
1 omslag
- 230 Stukken betreffende de uitgave van Unieblaadje 41, 1907
1 omslag
- 231 Correspondentie, 1908-1909
1 omslag
- 232 Offertes, contracten en andere stukken betreffende leveringen aan Unie of Schoolraad, 1909-1953
1 pak
- 233 Stukken betreffende ontwerp en redactie van circulaire's, 1913
1 omslag

- 234   Brief van drukkerij Van Sijn & Zn. naar aanleiding van de papierdistributie, juni 1941
1 stuk

LOCALE COMITÉS, CORRESPONDENTEN EN SCHOLEN

- 235-240   Jaarverslagen van Locale Comités, 1880-1885
6 omslagen
235. 1880
236. 1881
237. 1882
238. 1883
239. 1884
240. 1885
- 241-313   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van Locale Comités te Friesland, 1879-1920
73 omslagen
241. Akkrum
242. St.-Annaparochie
243. Appelscha
244. Baijum
245. Bakhuizen
246. Balk
247. Beetgum
248. Beetsterzwaag
249. Bildtzijl, Oude
250. Blija
251. Bolsward
252. Boornbergum, Bozum, Broek a/d Akkerwoude, Buitenpost
253. Burgwerd, Burum, Cubaard
254. Dokkum
255. Donkerbroek, Drachten
256. Drogeham
257. Ee, Engwierum
258. Ferwerd, Ferwoude
259. Franeker
260. Gaast, Garijp, Gerkesklooster
261. Gorredijk, Grouw
262. Harlingen
263. Haulerwijk
264. Heeg, Heerenveen
265. Hindeloopen
266. Hollum, Hoornsterzwaag
267. Hommerts, Huizum
268. Hijum, Idsegahuizen
269. St-Jacobiparochie, St.-Johannesga
270. Katlijk
271. Kollumerzwaag, Kortezwaag
272. Leeuwarden
273. Lioessens, Lippenhuizen, Lollum

274. Metslawier, Mildam, Molkwerum
275. Morra, Munnekezijl, Munnekeburen
276. Murmerwoude, Nes
277. Nijehorne
278. Nijemirdum
279. Oldeboorn
280. Oldetrijne
281. Oosterend
282. Oosterwolde
283. Oosterzee
284. Oosthem
285. Oppenhuizen
286. Oudega
287. Oudehaske
288. Piaam
289. Rauwerd
290. Reitsum
291. Rien
292. Rinsumageest
293. Rottevalle
294. Scharnegoutum
295. Schettens
296. Sexbierum
297. Sloten
298. Sneek
299. Spannum
300. Stavoren, Suameer
301. Surhuizum, Terwissel, Tjerkgaast
302. Tims, Tjerkgaast
303. Twijzel, Tzummarum
304. Ureterp, Warns
305. Wartena, Welsrijp
306. Winsum, Wijnjeterp
307. Wirdurn, Wonseradeel
308. Workum
309. Wons
310. Wommels
311. Wolvega
312. Ylst
313. Zwaagwesteinde

314-335 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van Locale
Comités in Drente, 1879-1920

17 omslagen

314. Assen
315. Barge, Zuid-
316. Borger
317. Coevorden
318. Een, Emmen
319. Emmercompascuum
320. Havelte
321. Hoogeveen, Hijken
322. Koekange

- 323. Langerak, Meppel
- 324. Nieuw Dordrecht
- 325. Nieuwlande, Nieuweroord
- 326. Nieuw Weerdinge
- 327. Nijeveen, Norg
- 328. Oranjedorp
- 329. Roden
- 330. Ruinen
- 331. Schoonebeek
- 332. Schoonoord
- 333. Smilde
- 334. Tweede Exloërmond
- 335. Valthermond

336-337   Stukken betreffende Locale Comités in Gelderland en Brabant,
1898-1905

2 omslagen

- 336. Bemmelen
- 337. Heusden

338-374   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van Locale
Comités in Utrecht, 1879-1938

37 omslagen

- 338. Abcoude, Amerongen
- 339. Amersfoort
- 340. Baarn
- 341. De Bilt
- 342. Bunschoten
- 343. Cothen
- 344. Doorn, Driebergen
- 345. Eemnes
- 346. Elst
- 347. Harmelen
- 348. Houten
- 349. Jutphaas
- 350. Kamerik
- 351. Kockengen
- 352. Lage Vuursche
- 353. Langbroek
- 354. Linschoten
- 355. Lopik, Lopikerkapel
- 356. Maarssen
- 357. Maartensdijk
- 358. Montfoort
- 359. De Meern
- 360. Mijdrecht
- 361. Renswoude
- 362. Rhenen
- 363. Schalkwijk
- 364. Soest
- 365. Utrecht
- 366. Veenendaal
- 367. Vinkeveen

- 368. Vreeland
  - 369. Vreeswijk
  - 370. Werkhoven
  - 371. Westbroek
  - 372. Wijk bij Duurstede
  - 373. IJsselstein
  - 374. Zeist
- 375-381 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van Locale Comités in Noord- en Zuid-Holland, 1879-1920
7 omslagen
- 375. Amsterdam
  - 376. Giessen-Nieuwkerk
  - 377. Leiden
  - 378. Rotterdam
  - 379. 'Westland'
  - 380. Woerden
  - 381. Zegwaard, Zoetermeer
- 382-395 Stukken inzake kwesties betreffende Locale Comités, 1880-1906
14 omslagen
- 382. Ankeveen
  - 383. Buiksloot
  - 384. Drachten
  - 385. Hardinxveld
  - 386. Haren
  - 387. Heusden
  - 388. Hilversum
  - 389. Leerdam
  - 390. Loosduinen
  - 391. Meerkerk
  - 392. Nieuwerkerk op Duiveland
  - 393. Ommeren
  - 394. Oostzaan
  - 395. Polsbroek
- 396 Verzoek tot steun voor een op te richten school de Djogjakarta, 2 april 1906
1 stuk
- 397 Stukken betreffende een verzoek tot ondersteuning van het christelijk onderwijs in Nederlands Indië, 1907-1909
1 omslag
- 398 Stukken betreffende steunverzoeken van christelijke scholen in Suriname, 1910
1 omslag
- 399 Verzoek om een bijdrage voor de Pedagogische Leerstoel van de Vrije Universiteit, 1934
1 stuk

- 400   Circulaire van de vereniging voor chr. normaallessen te Zutphen betreffende een bijdrage voor een kweekschoolopleiding, 1905
1 stuk
- 401-408   Stukken betreffende christelijke scholen in Nederland, 1880-1916
8 omslagen
401. Alkmaar. Akkrum. Alblasterdam
402. Baarn
403. Holwerd
404. Maarssen
405. Rotterdam
406. Schiermonnikoog
407. Vreeswijk
408. Zuidoost Friesland
- 409   Register van geannuleerde correspondentschappen; bevat tevens een staat van de Locale Comit es die voor naburige scholen werken, 1887-1917
1 deel

POLITIEKE BELANGENBEHARTIGING

- 410   Afwijzende beschikking van de minister van binnenlandse zaken op het rekest van jhr.mr. P.J. Elout van Soeterwoude namens de Unie inzake de uitvoering van de onderwijswet 1878, 16 sept. 1881
1 stuk
- 411   Krantenberichten uit *De Standaard* betreffende het Volkspetitionnement en de kamerbehandeling van de onderwijswet, 1878
4 bladen (in doos A)
- 412   Stukken betreffende het onderzoek naar de wegzending van leerlingen als gevolg van het bouwbesluit inzake de klassegrootte, 1880
1 omslag
- 413   De Christelijke Schoolbode houdende een verslag van het onderwijsdebat in de Tweede Kamer, 30 dec. 1881
1 blad (in doos A)
- 414   Stukken betreffende de statistiek van het christelijk onderwijs in Nederland en in Nederlands Indi , 1890-1913. 1917
1 omslag
- 415   Rapport met bijlagen, betreffende een onderzoek naar de financiële toestand van de bijzondere scholen, 1898
1 omslag

- 416 Stukken betreffende de verstrekking van financiële gegevens over de Scholen met den Bijbel, 1905
1 omslag
- 417 Stukken betreffende een niet verzonden verzoekschrift aan de Tweede Kamer inzake uitvoering van de salarisregeling, 1905
1 omslag
- 418 Stukken betreffende een motie inzake de betekenis van de 'Unie' voor het christelijk onderwijs, 1906
1 omslag

LEERPLICHT

- 419 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van de Commissie van Voorbereiding van de Commissie Leerplichtwet, 1892
1 omslag
- 420 Ingekomen stukken betreffende de verplichte opgave van het schoolverzuim, 1885
1 omslag
- 421 Stukken betreffende de leerplicht, 1898-1902
1 omslag
- 422 Vastgestelde notulen van de-vierde vergadering van-de Commissie Schoolwetwijziging inzake de Leerplichtwet, 14 april 1898
1 katern
- 423 Stukken ingekomen van mr.AE. baron van Mackay n.a.v. de Unierede over de Leerplichtwet, 1899-1900
1 omslag

UNIERAPPORT EN GEWIJZIGD UNIERAPPORT (G.U.R.) VOOR SCHOOLWETWIJZIGING

- 424-425 Notulen van de vergaderingen van de Uniecommissie voor Schoolwetwijziging, 1894-1895
2 katernen
424. 7 mei 1894
425. 27 december 1894-5 januari 1895
- 426 Stukken betreffende de behandeling van het Unierapport in de vergaderingen van de Unie, 1895-1900
1 band
- 427 Rapport van de Uniecommissie voor Schoolwetwijziging. 2 febr. 1895
1 stuk

- 428 Unierapport voor Schoolwetwijziging. met duplicaten, 16 april 1895
1 omslag
- 429 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van de leden van de Commissie voor Schoolwetwijziging, 1894-1900 Zie ook: inventarisnummer 452
1 omslag
- 430 Gedrukte bijlagen van de vergaderingen van de Uniecommissie voor Schoolwetwijziging, 1894-1895
1 omslag
- 431 Verzendlijsten en aanbiedingsbrieven bij het Unierapport, 1895
1 omslag
- 432 Bezwaarschrift tegen het Unierapport voor Schoolwetwijziging van prof.dr. J. Woltjer c.s., november 1896
1 stuk
- 433 Ingekomen stukken betreffende het bezwaarschrift 'Woltjer', november 1896-april 1897
1 omslag
- 434 Bezwaarschrift 'Woltjer'. gedrukt, 1896
1 katern
- 435 Afschrift van de brief van de Commissie voor Schoolwetwijziging aan het bestuur van de Unie betreffende het bezwaarschrift 'Woltjer'. Gedrukt. Met duplicaten, 1897
1 omslag
- 436-437 Gedrukte stukken betreffende het Unierapport. Met duplicaat, 1895-1900
2 banden
- 438 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken betreffende het Unierapport, 1897-1900
1 omslag
- 439 Circulaires van de Commissie voor Schoolwetwijziging, 1896-1901
1 omslag
- 440 Wijzigingsvoorstellen bij de tekst van het concept Gewijzigd Unierapport van 24 jan. 1900, 1900
1 omslag

- 441 Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken van de leden van de Commissie voor Schoolwetwijziging inzake wijziging van de 1e, 4e en 5e conclusie van het Gewijzigd Unierapport, maart-april 1900
1 omslag
- 442 Gewijzigd Unierapport voor Schoolwetwijziging. Met duplicaten, vastgesteld-17 april-1900
1 omslag
- 443 Afschrift van een uitgaande brief betreffende de ontbinding van de Commissie voor Schoolwetwijziging, 25 maart 1907
1 stuk
- 444 Notulen van de vergaderingen van de commissie inzake de evaluatie van de het G.U.R., 20 dec. 1917-26 febr. 1919
1 deeltje
- 445 Stukken betreffende de evaluatiecommissie-G.U.R. met bijlagen, 1917-1918
1 pak
- 446 Stukken betreffende contacten met het centraal comité van de Anti-revolutionaire kiesverenigingen, de C.H.U. en de Ver. van Chr. Onderw. over de instelling van de evaluatiecommissie inzake het Unierapport, 1917
1 omslag
- 447 Verslag van de evaluatiecommissie-G.U.R..Met bijlagen, 1917-1919
1 pak
- 448 Rapport van de evaluatiecommissie-G.U.R. Met concepten, 1919
1 omslag
- 449 Christelijk Schoolblad houdende artikelen betreffende art. 192 van de grondwet en het Unierapport, 8 en 15 november 1918
2 bladen (in doos A)
- 450 Stukken betreffende de evaluatiecommissie G.U.R., 1932-1934
1 pak

VRIJE EXAMENS

- 451 Rapport van de Subcommissie van de Unie betreffende de 'Vrije Examens', 20 februari 1896
1 stuk
- 452 Ingekomen stukken van mr T.P. baron Mackay inzake Unierapport en het rapport 'Vrije Examens', 1894-1898
1 omslag

- 453 Stukken betreffende de kwestie van de 'Vrije Examens', 1896-1908
1 omslag

DIENSTVERLENING AAN HET ONDERWIJS

- 454 Stukken betreffende een prijsvraag naar een 'leerboek voor de geschiedenis van het vaderland', 1884-1915
1 omslag
- 455 Advertentie inzake een prijsvraag rond een 'leerboek voor de geschiedenis van het vaderland', 17 juli 1885
1 blad (in doos A)
- 456 Stukken betreffende de instelling van een commissie leerplan voor de Scholen met den Bijbel, 1885
1 omslag
- 457 Verslag door prof.dr. J. Woltjer van de Commissie tot samenstelling van een bloemlezing uit de Nederlandse letteren, 9 november 1889
1 stuk
- 458 Ingekomen adviezen met betrekking tot modelstatuten en huishoudelijk reglement van een schoolvereniging, 1891
1 omslag
- 459 Stukken betreffende de spellingsvereenvoudiging van De Vries en Te Winkel, 1908
1 omslag
- 460 Richtlijnen voor het onderwijs en het zevende en achtste leerjaar der christelijke scholen, 1943
1 stuk

FONDSWERVING

- 461 Circulaires betreffende de aankondiging van de uniecollecte, 1879-1953
1 pak
- 462 Stukken betreffende de bestemming van collectegelden, 1881-1884
1 omslag
- 463 Stukken betreffende een legaat van 12000,-1884
1 omslag
- 464 Krantenartikelen betreffende de uniecollecten, 1880-1886
9 bladen (in doos A)

De Christelijke Schoolbode 26 nov., 26 nov. 1880, 5 aug
1881 en 2 maart 1883
Neerlands Hope 15 nov. 1881
Utrechts Dagblad 12 juli 1882
De Standaard 12 mei, 2 oktober 1885 en 21 dec. 1886

- 465 Staten van de collecteopbrengsten van de Locale Comités,
1884-1917
1 pak
- 466 Rekening van ontvangsten uit de uniecollecten, 1897
1 deel
- 467 Enquêtegegevens m.b.t. de uniecollecte, 1947
1 pak
- 468 Register van de uniecollecten, 1951-1957
1 deel
- 469 Staten van de donaties per district, 1953-1956
1 omslag
- 470 Handboek rayonindeling. Bevat tevens staten van de uniecollec-
te 1964-1968, 1969
1 deel
- 471 Register van geplaatste collectebussen, 1956-1959
1 deeltje

SCHOOLFONDSEN

- 472 Reglement van de kas van fondsen tot stichting van Scholen
met den Bijbel, 15 april 1893
1 stuk
- 473-475 Registers van school fondsen, 1888-1937
3 delen
473. 1888-1900
474. 1900-1904
475. 1904-1937
- 476 Register van schoolfondsen, 1904-1917
1 deel
- 477 Lijsten van schoolfondsen, 1916-1917
1 omslag
- 478 Formulieren van storting en inschrijving in de kas van fondsen,
1893
1 omslag

- 479   Formulieren houdende opgave van de gelden die de lokale comités hebben afgezonderd ten behoeve van een schoolfonds, 1918-1951
1 pak
- 480   Opgaven betreffende de bestemming van de collectegelden van de lokale comités, 1967
1 pak

ACTIE SCHOOLSLAG

- 481   Notulen en bijlagen van de Adviesraad, 1967-1968
1 pak
- 482   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken, 1966-1967
1 pak
- 483   Publiciteitsplan voor de nationale actie, 1966
1 deel
- 484   Persmap voor de conferentie, 17 nov. 1966
1 omslag
- 485   Gezinskrant van de actie Schoolslag, 1966
1 blad (in doos A)
- 486   Lijsten van de opbrengsten per gemeente, z.d.
1 pak
- 487   Overzichten van ontvangsten en uitgaven, 1966-1967
2 stukken
- 488   Accountantsrapport van de actie Schoolslag, 1967
1 katern

BIBLIOTHEEK CHR. ONDERWIJS

- 489   Notulen van de vergaderingen van het bestuur van de bibliotheek ten dienste van het christelijk onderwijs, 20 jan. 1934
1 stuk

CONTACTEN MET C.N.S., V.G.S. EN SCHOOLRAAD

- 490   Stukken betreffende een bespreking met de Hoofdcommissie van CNS om de bezwaren tegen de oprichting van de Unie weg te nemen, 1878
2 stukken

- 491   Circulaire van C.N.S. met de oproep tot-oprichting van stui-
versverenigingen, 1878
2 stukken
- 492   Brief van de Hoofdcommissie van C.N.S. met het verzoek aan-
vragen voor bijzondere giften niet te honoreren, 1880
1 stuk
- 493   Ingekomen en afschriften van uitgaande stukken aan ds. Mal-
comesius betreffende uitspraken in het C.N.S.-jaarverslag ove r
de Unie, 1884
1 om slag
- 494   Brief met bijlage inzake een bestuursbesluit van de Ver. voor
C.N.S. dat zij 'geene brieven in overweging kan nemen, die niet
rechtstreeks aan haar gericht zijn'. Met bijlage, 1884
1 omslag
- 495   Inschrijvingsbiljet met bijlage voor een half aandeel in het scho-
lenfonds van de Ver. voor C.N.S., z.d. (c.1885)
1 omslag
- 496   Stukken betreffende deelname aan de jaarvergaderingen van de
verenigingen voor C.N.S. en Gereformeerd Schoolonderwijs,
1885, 1893
1 omslag
- 497   Stukken betreffende de Schoolraad, 1890.1916
1 omslag

GEDEPONEERDE ARCHIEVEN

LOCAAL COMITÉ AALTEN

- 498-499   Notulen, 1929-1972
1 cahier 1 deel
498. 9 sept. 1929-5 sept. 1955
499. 10 okt. 1955-29 sept. 1972
Bevat tevens:
- Huishoudelijk reglement;
- een overzicht van de wijki ndeling;
- lijst van de opbrengsten 1921-1967
- 500   Huishoudelijk reglement, 1955
1 stuk
- 501   Uitnodigingen voor de unie-avonden te Aalten, 1960-1967
1 omslag
- 502   Circulaires van het Locaal Co mité, 1960-1967
1 omslag

LOCAAL COMITÉ GOUDA

- 503   Notulenboek, 1879-1891
                  1 deel

LOCAAL COMITÉ GRONINGEN

- 504-505   Notulen, 1889-1951
                  2 delen
                  504. 1 april 1889-17 aug. 1909
                  505. 17 nov. 1909-12 juni 1951

LOCAAL COMITÉ LEIDEN

- 506-507   Notulen, 1910-1941
                  2 delen
                  506. 5 sept. 1910-10 sept. 1934
                  507. 21 juni 1935-8 okt. 1941
- 508   Spaarbankboekje, 1926-1960
                  1 deeltje

LOC AAL COMITÉ ROTTERDAM

- 509   Circulaires en convocaties van de vergaderingen en buitenge-
                  wone vergaderingen. Met bijlagen, 1880-1916
                  1 pak
- 510   Huishoudelijk reglement, jan.1891
                  1 stuk

LOCAAL COMITÉ UTRECHT

- 511-513   Notulen, 1895-1985
                  3 delen
                  511. aug. 1895-j uni 1920
                  512. juli 1920-juni 1936
                  513. juli 1936-november 1985
- 514   Kasboek, 1970-1985
                  1 deel

DOCUMENTATIE EN OVERIGE STUKKEN

- 515   Foto van leerlingen van een lagere school, z.d. (c. 1910)
                  1 stuk

- 516 Foto's van het personeel van de Groen van Prinsterer-en de Marnixschool te IJmuiden bij de opening van de respectieve scholen, 1912 en c. 1932
- 517 Lesrooster van het Gereformeerd Gymnasium te Zetten, z.d.
1 stuk (in doos A)
- 518 Offerte met tekening van een schoolbank 'R.Derksen', z.d. (c.1918)
1 stuk (in doos A)
- 519 Rouwbrief van R. Derksen, 5 maart 1918
1 stuk
- 520 Ontwerptekening van een Nederlands-Gereformeerde Diaconieschool, 1881
1 stuk (in doos A)
- 521 Circulaire van de Commissie voor het Volkspetitionnement waarin wenken met betrekking tot de inzameling van handtekeningen, 31 juni 1878
1 stuk
- 522 Raambiljet 'Naar den Koning' van het sub-comité Utrecht van het Volkspetitionnement, juli 1878
1 stuk
- 523 Manuscript van een gedicht 'De Tijdgeest', z.d. (c. 1885)
1 stuk
- 524 De strijd om de school in Nederland sedert 1857, 1888
1 katern
- 525 D. Batjes. 'Het Unierapport voor schoolwetwijziging en de er tegen ingebrachte bedenkingen' 1898
1 deeltje

KRANTEN EN KRANTENARTIKELEN

- 526 *De Christelijke Schoolbode* -3 febr. 1882
1 blad (in doos A)
- 527 *De Christelijke Schoolbode* -30 sept. 1885
1 blad (in doos A)
- 528 *De Standaard* -28 juli 1890
1 blad (in doos A)
- 529 *De Standaard* -4 sept. 1935
1 blad (in doos A)

- 530 *De Bazuin* - 9 maart 1900
1 blad (in doos A)
- 531 *De Bazuin* - 13 april 1900
1 blad (in doos A)
- 532 Artikelen betreffende christelijkonderwijs en de neutrale school,
1886-1898
9 bladen (in doos A)
De Christelijke Schoolbode -26 maart 1886
De Standaard -14, 16, 19, 21 april 1886
De Graafschapper -11 jan. 1888
De Standaard -17, 19 april 1889 -16 dec. 1898
- 533 Krantenknipsels betreffende het onderwijs, 1906-1915
1 pak
- 534 *De Standaard* 'Kuypernummer', 29 okt. 1937
1 blad (in doos A)

MANUSCRIPTEN ARTIKELEN J. LENS

- 535 'Scholastica: Het regeringsverslag over het L.O. ' 1911
1 omslag
- 536 'Scholastica:Schoolgemeenschap of zelfregering'. Afgedrukt in
Ons Tijdschrift, 1911
1 omslag
- 537 'Opmerkingen over verbalisme'. Afgedrukt in *Ons Tijdschrift*,
1912
1 omslag
- 538 Naar aanleiding van het regeringsverslag over het L.O., 1912
1 omslag
- 539 Tekst van de rede op de vergadering van de centsvereniging van
de N.H.-gemeente te 's-Gravenhage. Met bijlage, 1913
1 omslag
- 540 'Groen van Prinsterer en de ministeriële crisis van 1856', 1913
1 omslag
- 541 'De schoolgemeenschap in theorie en praktijk' I en II. Versche-
nen in *Paedagogisch Tijdschrift van het Christelijk Onderwijs*,
1913
1 omslag
- 542 'Scholastica: Fröbel' Afgedrukt in *Ons Tijdschrift*, z.d. (c.1914)
1 omslag

- 543 'De Kweekschool voor Inlandsche Christelijke Onderwijzers te
Madja-Warna, z.d.
1 omslag
- 544 Aantekeningen en correspondentie van J.Lens, oud-hoofd van
de Mollschool te 's-Gravenhage, 1913-1914
1 omslag

CORPORA

- 545 Collectezakje met opdruk 'Dedemsvaart'
1 stuk

BIJLAGE

Lijst van bestuursleden van de Unie 'Een school met den Bijbel'

Jhr. mr. P.J. Elout van Soeterwoude (ere-voorz.)	1879-1887
Jhr. mr. A.F. de Savomin Lohman (voorz. 1879-1890)	1879-1890, 1902-1908
J. Voorhoeve H. Czn. (penningm. 1879-1881)	1879-1881
Prof. dr. A. Kuyper	1879-1884, 1885-1891
Prof. M. Noordt zij	1879-1881, 1883-1889, 1901-1907
Prof. mr. B.J.L. de Geer van Jutphaas	1879-1884
W. Hovy	1879-1880, 1903-1909
Dr. A.W. Bronsveld	1879-1882
Dr. H. Pierson	1879-1883, 1884-1890, 1894-1900
Dr. J.A. Gerth van Wijk	1879-1880, 1881-1883
Ds. H. Beuker	1879-1881
Ds. A. van Toorenenbergen	1879-1882
W.M. Oppedijk	1879-1885, 1888-1893
R. Derksen (secretaris)	1879-1918
J.C. Fabius (penningm. 1881-1890)	1880-1890
Ds. S.H. Buytendijk	1880-1883
Jhr. J.L. de Jonge	1881-1887
Ds. W.H. Gispen	1881-1885
Mr. L.W.C. Keuehenius	1882-1888
Ds. W. Vliegthart	1882-1884
Mr. A.E. baron Maekay	1883-1888
J. van Alphen	1883-1886
Mr. A.W. van Beeck Calkoen	1884-1890
Ds. J. de Jong	1884-1885
Ds. A. Brummelkamp	1885-1891, 1886-1902
Ds. J.J.A. Ploos van Amstel	1885-1888
C. Ruebsaam	1886-1892
M. de Jonge Jzn.	1887-1893, 1899-1905, 1911-1911
Jhr. dr. L. de Geer	1888-1894
A. Elshout Rzn.	1888-1889
Ds. J. van Andel	1889-1895
A. baron van Dedem	1889-1890
J.E.N. baron Schimmelpenninck van de Oije van Hoevelaken (voorz.)	1890-1911
Mr. T.P. baron Mackay (penningm.)	1890-1912
S.T. de Jong	1890-1895
Ds. J.W.A. Notten	1890-1896
Jhr. mr. H.M.J. van Asch van Wijck	1890-1896
Jhr. mr. W.H. de Savornin Lohman Azn.	1891-1897
Ds. T. Bos	1891-1897
J. den Boer	1892-1898
Mr. C. Lucasse	1893-1899, 1905-1911

L.W. de Vries	1894-1900
W.C. van Munster	1895-1901
E. Nijland	1895-1897
Mr. W.H.J. baron van Heemstra	1896-1902
H. Bos Kzn.	1897-1898
D. Wijnbeek	1898-1901
J.C. Wirtz Czn.	1898-1903
Mr. Th. Heemskerck	1898-1903
J. Oerlemans	1898-1904, 1907-1910
Ds. J.L. Pierson	1900-1906, 1909-1932
Ds. G.H. Wagenaar	1900-1906
L.J. Visser	1901-1903
J.H. de Waal Malefijt	1902-1908
L. de Vries Hzn.	1903-1909
P.D. de Ruiter	1904-1907
P.A. Versluys	1904-1907
J.S.F. van Hoogstraten	1906-1912
H. Pollema	1906-1912, 1918-1922
Ds. A. de Geus (voorz. 1911-1929)	1907-1929
P. van Tuinen	1952-1958
P.W.J.A.H. v. d. Schans	1953-1956
Prof. dr. L.W.G. Scholten	1953-1959
Dr. P.A. Jongsma	1953-1961
Mr W.C. ten Kate	1954-1958
Ds. G. Samsom	1954-1960
A. Gaasbeek	1956-1962
Drs. D. Schouten	1956-1959, 1965-*
Ds. S. v.d. Molen	1957-1963
A. van Vliet	1957-1963
F.J. van Dam	1957-*
K. Elzinga	1958-1964, 1965-*
W.F. van Dijk	1959-1965
Ds. A. Oliemans	1960-1966
C.F. van der Peijl	1960-1966
D.H. Wigboldus	1961-1967
Drs. A. Beversluis	1962-1968
Dr. B. Rietveld (voorz.)	1962-*
Mr. H.H. Bos	1963-*
Ds. B. van Smeden	1963-*
R. Huizenga	1964-1967
Ds. J.P. van Roon	1966-*
Ir. A.B.J. de Koning	1966-*
R. Schierbeek	1967-*
Dr. G.J. Stapelkamp	1967-*
Mr. L. Brijder (secr. penningm.)	1967-*
Drs. T. M. Gilhuis	1968-*
S. Veenstra	1968-*
Ds. K.K. Troost	1908-1914, 1921-1927
Mr. J.J. de Waal Malefijt	1908-1914
Dr. H. Franssen	1909-1915
Ds. I. L. Klomp	1910-1916, 1923-1929
C. van der Voort van Zijp	1910-1916
Mr. A.J.L. van Beeck Calkoen (penningm. 1912-1913)	1911-1913
J. de Hoogh	1911-1916
Dr. M.A. Brants	1912-1918

---

* overgang naar nieuwe organisatiestructuur

H.M. Tromp	1912-1918,1922-1924,1925-1931
Mr. E.J. Thomassen à Thuessink van der Hoop (penningm. 1913-1921)	1913-1929
K. van den Berg	1913-1919
Mr. W.J. van Beeck Calkoen	1914-1920, 1926-1932
Ds. A.S. Talma	1914-1916
Ds. G. Wielenga	1915-1921
F.H. de Monté Verloren	1916-1922
A. D. van der Schans	1916-1922, 1928-1934, 1941-1947
Ds. G. Hofstede	1917-1920, 1926-1932
A.D. Littooi	1917-1923
Ds. J. Barbas	1918-1924, 1926-1930, 1933-1942
Mr. J. Terpstra (secr.-penningm.)	1918-1929, 1934-1939
Mr. J. H. Monnik	1919-1925
Jhr. mr. H.A.M. van Asch van Wijk	1920-1926, 1929-1947
Ds. D.M. Blankhart	1920-1926
Ds. M. van Grieken	1922-1928
D.A. van der Schans	1922-1928, 1935-1941, 1947-1953
Ds. Ph.J. Hoedemaker jr.	1924-1925
S. Luiking	1924-1930
J. van Andel	1927-1931
Ds. S. van Dorp	1928-1934
J.A. Dominicus	1929-1935
Prof. dr. K. Dijk (voorz. en ere-voorz.)	1929-1962
Mr. J.J. Hangelbroek (secr.-penningm.)	1929-1967
J. Rijpstra	1930-1936
J. Bos Kzn.	1930-1936
J. Krol Jzn.	1931-1 936
Mr. F.J. van Beeck Calkoen	1932-1938
Ds. C. v. d. Zaal	1932-1938, 1944-1951
S. Stemerding	1934-1940
P. Swart	1934-1940
Dr. G. Kalsbeek	1936-1942, 1944-1957
A. Jonkhoff	1936-1942, 1949-1952
H.M. Martens	1937-1943
Prof. dr. G.Ch. Aalders	1938-1944
Ds. K.G. van Smeden	1938-1944
Mr. J. Algera	1939-1946
W.J. Visser	1940-1941
W. 't Hooft	1940-1945
Ds. A.T.W. de Kluis	1941-1948
W. Wagenaar	1942-1943
E.J. Anneveldt	1942-1949
Prof. dr. G.P. van Itterzon	1942-*
C. Kleijwegt	1943-1950
A.J. Drewes B.Fzn.	1944-1951
Mr. D. Okma	1946-19 49
Ds. P.J.F. van Voorst Vader	1946-1948
Dr. J. Bax	1947-1953
Ds. P.A. Elderenbosch	1948-1950
A.P. Tjoelker	1949-1952
Dr. D. Barends	1950-1954, 1959-1960
G.H. Roelofsen	1951-1956
L. v.d. Zweep	1951-1957,1959-1965
Prof. dr. B.J. Oosterhoff	1951-1957